

1. ULUSLARARASI İLETİŞİM VE YÖNETİM BİLİMLERİ KONGRESİ

26-27-28 Eylül 2019
Malatya / TÜRKİYE

TAM METİN BİLDİRİ KİTABI

Editörler

Prof.Dr. Ahmet YATKIN

Doç.Dr.Ayça ÇEKİÇ AKYOL

Doç.Dr.Mevlüt AKYOL

Dr.Öğr.Üyesi Özgür KILINÇ

ISBN: 978-605-7736-14-7

INCOM I, 26 - 27 - 28 Eylül 2019

İnönü Üniversitesi, Turgut Özal Kongre ve Kültür Merkezi Malatya / TÜRKİYE

ISBN: 978-605-7736-14-7

INCOM DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Mehmet ÖNAL, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dekanı
Doç. Dr. Mevlüt AKYOL, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Doç. Dr. Ayça ÇEKİÇ AKYOL, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Doç. Dr. E. Gülbuğ EROL, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Doç. Dr. Eylem ŞENTÜRK KARA, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Doç. Dr. Fatma NİSAN, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Doç. Dr. Hasan TOPBAŞ, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Ayda GÖK, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Bahar ÖZTÜRK, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Beyler YETKİNER, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi M. Barış YILMAZ, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Özgür KILINÇ, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Vefalı ENSEROV, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Öğr. Gör. Abdulkadir ÜNLÜ, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Öğr. Gör. Nida Sümeyya ÇETİN, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Arş. Gör. Dr. Alper YILMAZ, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Arş. Gör. Dr. Hakan AŞKAN, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Arş. Gör. Ayşenur GÖRGEN, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Arş. Gör. Caner ÇAKI, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Arş. Gör. Dilar DİKEN YÜCEL, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Arş. Gör. Eşref AKMEŞE, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Arş. Gör. Fatih ŞAHİNOĞLU, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Arş. Gör. Nurcan YILMAZ, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Arş. Gör. Ozan KOCABAŞ, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Arş. Gör. Ömer Faruk YÜCEL, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi

POST-TRUTH ÇAĞDA GÖRSEL İLETİŞİM ARACI OLARAK FOTOĞRAF

Doç.Dr. Fatih ÖZDEMİR¹

ÖZET

Oxford Sözlüğü tarafından 2016'da İngilizcede yılın kelimesi olarak seçilen "post-truth" (gerçeklik sonrası), duyguların ve kişisel kanaatlerin belirli bir konu üzerinde kamuoyunu belirlemede rasyonel gerçeklerden daha fazla etkili olması durumu olarak açıklanabilir. Donald Trump'ın 2016 seçimlerinde seçim stratejisini gerçek olmayan faktörler üzerine kurgulamasıyla birlikte post-truth kavramı daha çok politika ile tanınmaya ve anılmaya başlamıştır. Sosyal medya kullanımının artması, sosyal medyanın kitlelere çok hızlı erişebilme gücü ve doğruluğundan emin olunamayan kişisel kanaatlerin hızla yayılması ile birlikte post-truth çağ, varlığını ve gücünü katlayarak hissettirmeye devam eder. Sosyal medyada yakın görüşleri benimseyen insanların bir araya gelerek benimsedikleri görüşleri birbirleriyle paylaşmaları, birbirlerine karşı olan inançlarının artmasını ve kendileri gibi düşünmeyen diğer gruplara karşı kutuplaşmalarını ortaya çıkarır. Kutuplaşma da post-truth enformasyonun oluşmasını sağlayan temel unsurlardandır. Bu kutuplaşma yazılı metinler üzerinden olduğu kadar, post-truth amaca hizmet edecek şekilde seçilmiş ya da oluşturulmuş fotoğraflar üzerinden de yapılmaktadır. Çünkü çoğu zaman görsel iletişim aracı olarak fotoğrafın inandırıcılık etkisi, yazılı metinlere göre çok daha fazladır. Bu noktada olayı başka bir boyuttan ele alacak olursak, bu bilinçli manipülasyon girişimlerinden bağımsız olarak, çağın gerçeklerinden beslenen sanatçıların da post-truth kavramı üzerinden işler ürettiğini ve kaçınılmaz biçimde Post-truth kavramının, sanatın alanına dahil olduğunu görürüz. Özellikle görsel iletişim aracı olan fotoğraf tekniğini kullanarak post-truth çağı yorumlayan bazı sanatçılar, çağın ruhunu anlayabilmek ve görsel iletişim araçlarının gücünü kavrayabilmek adına üzerine düşünülmesi gereken örnekler ortaya koymaktadırlar.

Bu noktadan hareketle bu bildiride, 2018 yılında Max Pinckers tarafından hazırlanan ve Amerika'nın post-truth çağına fotoğraf gözüyle eleştirel bir bakış geliştiren Margins of Excess başlıklı fotoğraf serisinden hareket edilerek post-truth kavramı fotoğraf sanatı üzerinden incelenmiş, örnekler yorumlanarak bir çözümleme yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Post-truth, fotoğraf, güncel sanat

PHOTOGRAPH AS A VISUAL COMMUNICATION TOOL IN POST-TRUTH ERA

ABSTRACT

"Post-truth", which was chosen as the word of the year by Oxford Dictionary in 2016, can be defined as the form which feelings and personal opinion are more effective than rational truths in determination of public opinion on a certain issue. After Donald Trump had fictionalized his election policy on unreal factors in the election in 2016, the term 'post-truth' was known and mentioned much more with politics. The Post-Truth Period continues

¹ Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Görsel İletişim Tasarımı Bölümü mfatihozdemir@gmail.com

increasingly to make its presence and power feel with the increase of using social media, rapid access power of social media to the mass and the spread of personal opinions which their accuracy is uncertain. The collaboration of people adopting similar point of view on social media and sharing their point of view with one another increases the faith in each other and reveals a polarization against the other groups having different point of view from them. Also, the polarization is one of the most important factors in formation of post-truth information. This polarization is done both on written texts and on photographs chosen or formed to serve a post-truth purpose. Because generally, photos are much more persuasive than written texts as a means of visual communication. At this point, when we evaluate the issue in a different viewpoint, we can see that the artists being inspired by truths of their term independently of deliberate manipulation attempts work on the term 'Post-Truth', and it unavoidably gets involved in art, too. Some artists rendering the post-truth period by especially using photograph technique, a means of visual communication, produce samples which should be thought on to understand the soul of period and to comprehend the power of the means of visual communication.

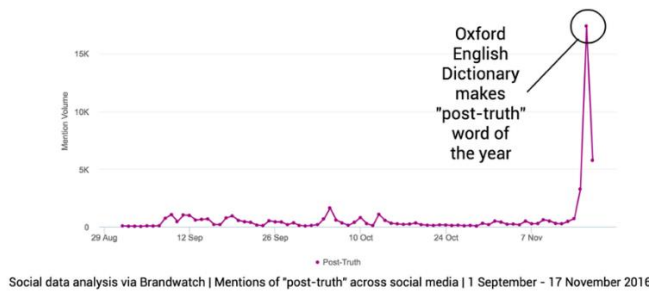
From this point of view, in this paper, the term 'Post-Truth' was researched in terms of photography by starting off the photograph serial 'Margins of Excess' prepared by Max Pinckers in 2018 and developed a critical view point to post-truth period of America in terms of photography and was tried to analyze by interpreting the samples.

Key words: Post-truth , photograph, contemporary art

GİRİŞ

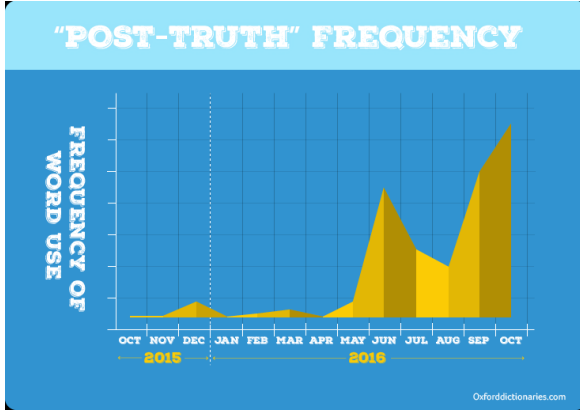
Post-Truth Era

Post-Truth, 2016 yılında Oxford sözlük tarafından “yılın kelimesi” olarak seçildi. Kelime sıfat olarak duyguların ve kişisel kanaatlerin belirli bir konu üzerinde kamuoyunu belirlemede rasyonel gerçeklerden daha fazla etkili olması durumu olarak tanımlanıyor. Türkçe’ye “gerçek-ötesi” “gerçek-sonrası” “post-olgusal” ya da “özel gerçekleme” olarak tercüme edebileceğimiz kelime son 20 yıldır kullanılmakta olup 2016’da İngiltere Brexit² referandumu ve ABD Başkanlık seçimleri ile birlikte kullanımının ciddi oranda arttığı görülmektedir.

Şekil 15: Brandwatch tarafından yapılan analiz: sosyal medyada 1Eylül-17 Kasım 2016 arasında "post-truth" kelimesinin kullanım oranı. (Joyce, 2017)

² Brexit: Birleşik Krallığın Avrupa Birliğinden çıkıp çıkmayacağını belirlemek üzere yapılan referanduma, Birleşik Krallığın ilk iki harfi (Br) ve Çıkış (Exit) kelimesinin birleştirilmesi ile bulunan isim.

Şekil 16 : Post-truth kelimesinin kullanım frekansı (Oxford Dictionaries, 2016)

Post-truth kavramının temelleri, ABD Başkanı Ronald Reagan'ın başkan olduğu dönemde gerçek hedef ve niyetlerini belli etmeden gerçekleri gizlemeye çalışmak üzerine bir politik tavır benimsemesi ile atılmaya başlanmıştır. Regan'ın 1986 yılında, sonradan belgelerle kanıtlanmasına rağmen İran'a silah sattığı iddialarını reddetmesi örneklerden bir tanesidir. Soğuk savaş sonrası dönemde daha da görünür hale gelmeye başlayan kavramı ilk olarak Steve Tesich 1992 yılında The Nation dergisinde yayınladığı makalesinde kullanmıştır. (Özcan, 2018, s. 1)

Başkan Reagan, halkın gerçeği bilmek istemediğini doğru algıladı. Bu yüzden bize yalan söyledi, ama çok çabalamasına gerek yoktu. Hafıza kaybını bir mazeret olarak kabul etmekten memnuniyet duyacağımızı hissetti. Ülkemizde ne tür bir hükümet biçimimiz olduğuna karar verdi (...) Sadece hükümetimizin görmemizi istediğini görüyoruz ve bunda yanlış bir şey görmüyoruz. Bundan hoşlandık. Hükümetimiz bize sahip çıkıyor (...) Hızlı bir şekilde, totaliter canavarların ancak rüyalarında görebilecekleri türden bir halk prototipine dönüştük. Şimdiye kadar tüm diktatörler gerçeği bastırmak için çok çalışmak zorunda kaldılar. Bizler, eylemlerimizle, bunun artık gerekli olmadığını, hakikatin herhangi bir öneminin kalmadığı manevi bir mekanizma edinmiş olduğumuzu söylüyoruz. Çok temel bir yoldan, özgür insanlar olarak gerçeklik sonrası dünyada yaşamak istediğimize özgürce karar verdik. (Kreitner, 2016)

2004 yılında Ralph Keyes, "Hakikat Sonrası Çağ: Günümüz Dünyasında Yalancılık ve Aldatma" (The Post-Truth Era: Dishonesty and Deception in Contemporary Life) adlı bir kitap yayınlarken konuyu derinlemesine ele almıştır. Kitapta beyaz yalan dostu bir çağda yaşadığımızdan, başkalarını aldatmanın bir tür boş zaman faaliyetine dönüşmüş durumda olduğundan bahseder. (Keyes, 2017, s. 17)

Yalanlar genellikle tereddüt ederek, bol miktarda kaygıyla, bir parça suçlulukla, biraz utançla, en azından az biraz mahcubiyetle söylenirdi. Şimdiyse zeki insanlar olarak, suçluluk duymadan paçayı kurtarabilmek için gerçeği örtbas etmeye gerekçeler buluyoruz. Ben buna hakikat sonrası diyorum. Hakikat sonrası bir çağda yaşıyoruz. (Keyes, 2017, s. 22)

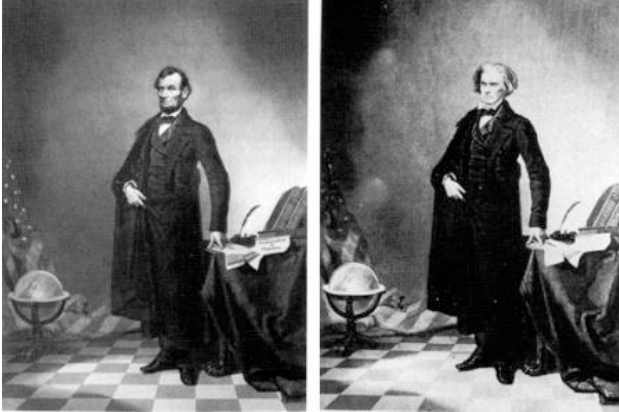
Şekil 17 : Gerçek: Düşünüyorum öyleyse varım. Post-truth: İnanıyorum öyleyse haklıyım. (Shovel, 2016)

2000’li yıllar ile birlikte hayatımıza hızla giren internet ve hemen ardından yükselen sosyal medya, bu beyaz yalanların ve aldatma kültürünün çığ gibi büyümesinde önemli rol oynar. Facebook ve twitter üzerinde sahte hesaplar açarak gerçek olmayan haberleri gerçek gibi yayan bu insanları kontrol etmenin ve bu haberlerin doğruluğunu teyit etmenin çok zor olduğu bu ortamda post-truth, özgürlüğünü ve gücünü ortaya koymuştur. 2000’li yılların başından itibaren sosyal medyada yayılan haberlerin gerçek olup olmadığını araştıran çeşitli doğrulama platformları kurulmuş, sosyal medya hesapları ve web sayfaları açılmaya başlanmıştır. Fakat buna rağmen insanların gerçeğin değil de inanmak istediklerinin peşinde koştuğu gerçeği pek değişmemiştir.

Google’da “politikacılar” şeklinde bir arama başlattığımızda otomatik tamamlama bize “yalancıdır, suçludur, kukladır, hepsi aynıdır” gibi önermelerde bulunmaktadır. Google’ın bu otomatik tamamlamaları belirli ülke ve bölgelerdeki kullanıcı deneyimi ile oluşturduğu gerçeği üzerinden bakılacak olursa, insanların politikacılara bakış açıları ile ilgili bir fikir edinilebilir. (Rose, 2017) Trump, 2015 kampanyasında kurduğu bir cümlede Meksika’dan gelen göçmenlerin problemlili insanlar olduklarını ve bu problemleri de kendileriyle birlikte getirdiklerini ifade ederek, “onlar uyuşturucu ve suç getiriyor, tecavüzcüler ama bazıları sanırım iyi insanlar” demiştir. Bu cümle Amerika’daki Meksikalı göçmenler arasındaki suç oranını önemli ölçüde arttırmıştır ama daha önemlisi tüm Amerika’da Meksikalı göçmenlerin potansiyel suçlular olduklarına dair bir algı yaratmıştır. Bu ve bunun gibi araştırılmadan ortaya atılan temelsiz varsayımlar, internet aracılığı ile “haber” başlığı altında viral olarak hızla yayılmakta, bir süre sonra doğru bilgi olarak kabul görmekte ve inandırıcılığı katlanarak artmaktadır.

(Doruk Şahin, 2018, s. 159) Yaptığı bir araştırmada, teyit.org doğrulama platformunun 1 Ocak – 31 Aralık 2017 tarihleri arasında analiz ettiği şüpheli içeriklerde yüzde 41,7 oranla fotoğrafın ilk sırada yer aldığını, fotoğraf türünde analizi yapılan 113 şüpheli içeriğin 90’ının yanlış olduğunu belirtmiştir. İnsan beyni çıplak gözle gördüğü şeyleri gerçek kabul etme eğilimindedir. Fakat illüzyon bize gözün de yanılabilirliğini gösterir. Bununla birlikte fotoğraf, video gibi gelişen teknoloji ile hayatımıza dahil olan gerçekleştirme yöntemleri de müdahaleye açık yapıda oldukları için gerçeklikleri sorgulanmalıdır. Özellikle son yıllarda gelişen dijital teknoloji ile birlikte fotoğraf ve video artık belge niteliğini kaybetmiş tamamen kurgusal bir forma dönüşmüştür. Buna rağmen görmek ve inanmak arasında kurduğumuz güçlü bağ, bu post-truth kurguda fotoğrafın neden bu kadar fazla tercih edildiğini açıklayabilir.

Bu noktada fotoğrafın işlevi! üzerinde durmak gerekir. Fotoğrafın işlevini belge amaçlı ve sanatsal amaçlı olmak üzere iki ana başlıkta toplayabiliriz. Belge amaçlı fotoğrafın temel amacı, adından da anlaşılacağı üzere bir şeyleri yani gerçekleri belgelemektir. Haber fotoğrafçılığı en bilinen örneğidir. Gazetede okuduğumuz bir haberin fotoğrafını görmek, haberin gerçeklik algısını arttırmaktadır. Çünkü fotoğraf gerçekte olanı olduğu gibi yansıtan, herhangi bir müdahaleye ve manipülasyona maruz kalmayan bir medya türüdür. Bu algı toplumda o kadar yerleşiktir ki, bu yerleşik algı tarih boyunca toplumları yönlendirmek ve manipüle etmek için kullanılmıştır. Oysa ki 1800'lerin ilk yarısında bulunan fotoğraf, 1900'lerin başında çeşitli müdahalelere maruz kalmaya başlamıştır bile.

Şekil 18: Abraham Lincoln'ün kafası politikacı John Calhoun'ın vücuduna montajlanmıştır. (eticsinediting, 2009)

Şekil 19: Birinci Dünya Savaşı sırasında Belçika'daki Zonnebeke Savaşı'ndan birkaç fotoğrafın birleşmesi ile oluşan manipüle fotoğraf. (Hurley, 2009)

Şekil 20: Adolf Hitler'in Joseph Goebbels'i çıkarttığı fotoğraf. (eticsinediting, 2009)

Şekil 21: 2004- Senatör John Kerry ve Jane Fonda'nın bu montajlanmış fotoğrafları, senatörün seçim kampanyası sırasında kullanıldı.

Bu manipülasyonlar internet ve sosyal medya ile birlikte ulusal boyuttaki haber kaynaklarından uluslararası bir mecraya taşınmıştır. Bu yeni mecra; editörü, denetleyicisi olmayan, kurumsal bir bağlantıya ihtiyaç duymayan, tamamen kişisel, sınırsız ve özgür bir mecradır. Doğal olarak yayınladıklarının doğruluğunu ispatlamak gibi bir misyonu da yoktur. Hatta gerçek kimliğini bile göstermek zorunda değildir. Bu sınırsız ve özgür mecra bireysel bir kendini ifade alanıdır. Doğal olarak da manipülasyona açıktır. Değişen dünyanın gerçekleri, kitleler üzerinde kontrol sahibi olabilmenin yolunun internetten geçtiğinin farkında ve bu değişime hızla ayak uydurarak bu mecraı politik amaçlar için de yoğun şekilde kullanmakta ve gerçek olmayan gerçekleri kitlelere sunmaktadır. Tıpkı Van Gogh'un yeni bir eskiz defterinin bulunduğu haberi gibi. 2016 yılında gazeteler Van Gogh'un ömrünün son yıllarında yerleştiği Fransa'nın Arles kentinde sık gittiği bir kafenin sahibi tarafından kendisine hediye edilen deftere eskizler çizdiği ve 2 yıl sonra defteri kafenin sahibine geri verdiğini yazdı. Bazı uzmanlar eserlerin orijinal olduğunu iddia ederken Amsterdam'daki Van Gogh Müzesi eserlerin taklit olduğunu açıkladı. Tartışmalar sürerken eskizler "Vincent van Gogh, the fog of Arles: The rediscovered sketchbook" (Vincent van Gogh, Arles'in sisi: Yeniden keşfedilen eskiz defteri) adıyla kitap olarak basıldı. Müze insanları eserlerin sahte olduğuna ikna edemedi. Burada asıl önemli nokta, eserlerin gerçek olup olmamasından öte, Post-truth çağda inanılan gerçekliğin kolay kolay değiştirilememesidir.

Şekil 22: Solda, Van Gogh tarafından yapıldığı iddia edilen eskiz, Sağda, Van Gogh tarafından yapılan portresi. (widewalls, 2017)

Tasarlanmış gerçekler olarak da adlandırılabilir olan post-truth kavramına yine tasarlanmış kurgular olarak adlandırabileceğimiz sanat perspektifinden bakacak olursak, yine çoğunlukla politik ama daha protest ve sanatın da doğası gereği eleştirel ve karşı duran bir manzara ile karşılaşmaktayız.

Şekil 23: Lushsux – When you're both pieces of shit and it works, 2016. (widewalls, 2017)

“İnanıyorum ki bu post-truth çağda, sanatta da siyasal ve kişisel / varoluşsal durumun yeniden gözden geçirilmesi gereken yeni bir döneme giriyoruz” diyen sanatçı Demetris Koilalous, “Caesura: Bir İç Çekme Süresi” başlıklı fotoğraf serisinde Ege Denizi'ni geçtikten sonra Yunanistan'a giren geçici göçmenlerin durumunu gözler önüne seriyor. Başlık, müzikal bir cümlenin ortasındaki kısa bir sessizlik duraklamasını ifade eden müzikal terimden geliyor; bu bağlamda, keşfettiği içselliği tanımlamak için bir metafor olarak kullanıyor. Üzücü bir yolculuktan sonraki an ve bilinmeyen topraklar. (Framer, 2017)

Şekil 24: Demetris Koilalous, ‘Caesura: The Duration of a Sigh’

Sanatçı, Post-truth dünyanın görmezden geldiği gerçekleri göz önüne serdiği bu seride kendi gerçeklerine inanan insanlara bu insanlık dramını tüm gerçekliği ile göstermeye çalışıyor. Fakat bunu yaparken amacının insanları çevreleyen ‘eylemden’ uzaklaştırmak olduğunu, bunda zorlandığını ifade ediyor. Arka planın çok boş ve yalnızlık hissini çok fazla olduğu alanlarda bile kadraja giren çok fazla insan olduğu için istediği etkiyi elde edemediğini bu yüzden insanları kendi kurguladığı arka planlara doğru yönlendirdiğini, böylece hem estetik hem de kavramsal olarak insanlar ile arka planlar arasında ilişki kurabildiğini ifade ediyor. Amacının vurguyu fiziksel alandan psikolojik alana kaydırmak olduğunu söylüyor. Bu süreç de onu aslında post-truth fotoğraflar kurgulamaya götürüyor. Gerçekte olan gerçeği değil, kafasında kurguladığı gerçeği yansıtmak için gerçeği yeniden kurguluyor.

Şekil 25: Demetris Koilalous, ‘Caesura: The Duration of a Sigh’

Sanatçı Max Pinckers, Tiyatral mizansenler, görüntülerin ve bağlamın manipülasyonu gibi tabulaşmış araçları kullanmaya başlayan yeni nesil radikal belgesel

fotoğrafçılarından birisidir. 2016 yılında altı ay süren bir seyahat sonunda farklı bölgelerden farklı yaşam hikayeleri olan altı kişinin fotoğraflarını çeker. Bu insanlar gerçekte fantezi arasında hikayeleri olan, rüyalarını veya tutkularını gerçekleştirme girişimlerinden dolayı ABD basınında anlık olarak dikkat çekmiş, ancak kitlesel medyanın gerçeğin kendine has sürümleriyle başa çıkma konusundaki açık yeteneksizliği sebebi ile dolandırıcı veya aldatıcı olarak lanse edilmiş insanlardır. Pinkers, fotoğrafladığı bu insanların, dünyanın geri kalanının gördükleri ile tamamen çelişen bir iç gerçeklik yarattığı, Amerika'daki bu "hiper bireyselleştirilmiş" yeni çağı nasıl fotoğraflayabileceğini düşünür ve kendisine şu soruyu sorar; "Hayal gücüne veya fanteziye dayanan imgeler yaratıp bunları yine de bir tür gerçeklik içeren bir biçimde anlatabilir miyiz?" (Ponsford, 2018)

Şekil 26: Max Pinckers - Margins of excess 2018

2018 yılında çıkardığı Margins of excess (Aşırılığın Sınırları) adlı kitapta gerçeklik ve kurgu unsurlarını birleştirir. Gerçek ve kurgu arasındaki gri bölgedeki yaşama manşet olan bu altı Amerikalının yaşamlarını belgeler ve kişisel hayal gücünün genel kabul görmüş inançlarla nasıl çatıştığını bu altı farklı kişinin anlatılarıyla ifade eder. Pinkers, kitapla ilgili düşüncelerini şöyle ifade etmektedir:

Gerçeklerin, yarı gerçeklerin, yalanların, kurgu ya da eğlencenin kolayca birbiri ile iç içe geçtiği "gerçeklik sonrası" çağda, yapının altında yatan anlatıların tanımlanmasında yeni bir yaklaşım talep eden bir "aşırı bireysel gerçekler" kültürü üretildi. Gerçeklik algımız artık kabul görmüş bir realizm çerçevesi olmayan bir dünyada. Altı ana kahramanın hikayesini; içinde klonlanmış askeri köpekler, dini gösteriler, şüpheli araçlar, sahte terörist saldırıları, kazayla bombalama ve sahte başkanların kümelenmiş masalının olduğu bir kurguya yerleştirdik. (Pinckers, 2018)

Şekil 27: Max Pinckers - Margins of excess 2018

Pinckers'ın kitabında yer alan bu altı hikâyeden bir tanesini incelemek, projenin özüne dair ipuçlarına ulaşmamızı sağlayacaktır. Kitapta hikayesi işlenen Herman Rosenblat, Polonya asıllı bir Yahudi'dir. II. Dünya Savaşı sırasında Haziran 1944'te Buchenwald toplama kampının alt kamplarından biri olan Schlieben kampına gönderilmiştir. Şubat 1945'e kadar kaldığı kampta bir gece rüyasında ölen annesini gördüğünü ve annesinin ona "sana bir melek göndereceğim" dediğini anlatır. Ertesi gün 9 yaşında Roma adlı bir kız gördüğünü ve dikenli teller arkasından ona bir elma fırlattığını söyler. Uzun zaman birbirleriyle hiç konuşmadan bu durumumu sürdürürler. Rusların kampa girişi ile Herman kurtulur ve Britanya'ya giderek elektrik işi yapmaya başlar. Roma ise İsrail'e giderek hemşirelik okur. Yıllar sonra Amerika'ya yerleşen Herman'ı 1957'de bir arkadaşı arar ve kendisini bir kadınla tanıştırmak istediğini söyler. Tanıştığı kadınla savaş anılarını konuşurlarken kadın Nazi kampında dikenli teller arkasındaki bir çocuğa yemesi için her gün bir elma attığını anlatır. Herman o çocuğun kendisi olduğunu söyler ve Roma Radzicki'ye evlenme teklif eder. 50 yılı aşkın süre evli kalırlar. 1992 yılında silahlı bir saldırının kurbanı olurlar, ağır yaralanır ve sonrasında ciddi finansal sorunlar yaşarlar. Herman hastanedeyken annesinin kendisine görüldüğünü ve hikayesini tüm dünyaya anlatması gerektiğini söylediğini iddia eder ve anılarını anlattığı bir kitap yazar. "Angel at the fence (Çitteki melek) adlı kitabın anlattığı hikâye bazı tarihçiler tarafından gerçek bulunmaz ve hikayedeki gerçek olamayacak kısımlar ortaya çıkartılır. Soykırım tarihçisi Kenneth Waltzer, Herman'ın hikayesini bir aşk hikayesine uyarladığını, işler çığırından çıktıktan sonra da artık geri dönemediğini ve bu yalanı sürdürdüğünü ifade etmektedir. (Wikipedia, 2019) Herman 18 Şubat 2009'da Dan Harris'le Günaydın Amerika adlı programda şöyle bir açıklama yapar: (Pinckers, 2018)

Dan Harris: Why did you do it? Why did you tell such a big lie to so many people for so long?

Herman Rosenblat: It was not a lie, it was in my imagination, and in my imagination, in my mind, I believed it. Even now I believe it. That she was there, and she threw the apple to me.

Dan Harris: Neden yaptın? Neden bu kadar çok insana bu kadar uzun süre bu kadar büyük bir yalan söyledin?

Herman Rosenblat: Yalan değildi, hayal gücümdü ve hayalimde, aklımda buna inanıyordum. Şimdi bile buna inanıyorum. Oradaydı ve elmayı bana fırlattı.

Dan Harris: How can you say it wasn't a lie? It wasn't true, and you know it's not true.

Herman Rosenblat: Yes. It was not true, but in my imagination, it was true.

Dan Harris: Yalan olmadığını nasıl söylersin? Doğru değildi ve doğru olmadığını biliyorsun.

Herman Rosenblat: Evet. Doğru değildi, ama hayalimde doğrudu (gerçekte).

Pinckers, kitap için gerçekte ne olduğunun çok açık bilinmediği hikayeleri aradıklarını söylüyor. Fotoğrafları çektikten sonra insanlara hikayelerini anlattıklarını, herhangi bir soru ile hikâyeyi bölmeden ve yönlendirmeden dinlediklerini ifade ediyor. Böylece post-truth hikayelere en saf haliyle ulaşmış oluyor. Proje de bütünde bize sıklıkla bilinçli ya da korumasız bir şekilde kendi gerçeklerimizi nasıl yarattığımızdan bahsediyor. (White, 2018)

Şekil 28: Max Pinckers, The greatest love story ever sold. (Pinckers, 2018)

SONUÇ VE TARTIŞMA

İnsanların gerçeklik algısı, inandırıcılık üzerinden işlenmeye devam ettiği süreçte gerçek ve hakikat olguları iç içe geçmeye, sınırlarını kaybetmeye ve birbiri içinde erimeye devam edecektir. Sanat söz konusu olduğunda bu elbette sorun teşkil etmeyecek hatta sanat adına olumlu ve yenilikçi sonuçlar doğuracaktır. Fakat siyaset ve toplum algısı söz konusu olduğunda bu muallak gerçeklik çeşitli sorunlara yol açacaktır.

Yönetmen Onur Ünlü'nün 2007 tarihli ilk sinema filmi Polis, Kurt Vonnegut JR.'ın şu sözü ile başlamaktadır: "Bir insanın sadece gerçeklerle yetinmesini aklım almıyor". Film yapısı itibarı ile Post-truth bir anlatıya sahip olduğundan bu cümleyle başlaması mantık çerçevesindedir. 2017 yılında Sel yayınlarından çıkan Alper Kırklar'ın söyleşi kitabı "Onur Ünlü: Bir Sürü Endişe"de Onur Ünlü bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“A.K. Bir de Kurt Vonnegut’tan bir epigraf var: “Bir insanın sadece gerçeklerle yetinmesini aklım almıyor.” Mesele sen olunca bunun gerçekten Kurt Vonnegut’tan bir alıntı olup olmadığı konusunda şüphe duyuyorum.

O.Ü. Bundan ikimiz de şüphe duyabiliriz. Filmin başına bunu yazmamı Murat Mentеш önermişti. Beni kandırmış olabilir. (Gülüyor) Umarım kandırmamıştır.” (Kırklar, 2017, s. 50)

Bu durum bizi post-truth bir paradoksa doğru sürüklemektedir. Üreticisinin kendi ağzından çıkan cümleler bile neyin gerçek neyin uydurulmuş gerçek olduğu konusunda gerçek bir şey söylememektedir. Post-truth çağının içinde bulunduğu “gerçek” de tam olarak bize bunu söylemektedir. Çünkü içinde bulunduğumuz çağ, gerçeklik değil inandırıcılık çağıdır. Aynı kitapta Onur Ünlü gerçeklik ve inandırıcılık ile ilgili şunları söyler:

“Sinemanın sorunu gerçeklik değil inandırıcılık sorunudur. Sinemada bir şey gerçekçi olmaz, inandırıcı olur. O yüzden de kırmızı donlu, pelerinli bir adamın uçuyor olmasıyla ilgili şüphe duymazsın. Adam uçuyor dersin. Süpermen gerçekçi değildir ama inandırıcıdır. (...) seyirciyi ikna edersen bu inandırıcılık sorununu aşarsın.” (Kırklar, 2017, s. 55)

Kitleleri ikna edebilme becerisi, inandırıcılık sorununu ortadan kaldırmakta ve kitleler gerçek olmayan şeylere bile inandırılabilirler.

Görünen o ki post-truth çağında sanat da bu yalan hakikat üzerinden varlığını sürdürüyor, sürdürecektir. Sanat Post-truth kavramıyla ilgilenmeye devam ederken felsefe de sanatla olan münasebetini arttırarak sürdürecektir. Çünkü kavram, imge, gerçeklik, inandırıcılık, özgünlük gibi kavramlar üzerinden sanatta farklı kapılar açan bu düşünce bilimi, günümüz post-truth çağının sanatına dair sorular sormaya devam edecektir. Sanatçıların yüzyıllar boyunca sanat aracılığı ile kendi kişisel gerçekliklerini yansıttıklarını göz önüne alacak olursak, sanat zaten yüzyıllardır üreticisinin post-truth bakışını yansıtmamakta mıdır? O halde günümüz sanatına ne kadar “yeni” ya da “özgün” diyebiliriz? Sanat, bir bakıma izleyicisinin duygularıyla oynayıp onları manipüle ederek onları dışavurumcu amaçları için kullanmamakta mıdır? Felsefi perspektiften tartışılması gereken bu sorular, günümüz sanatının kavranmasına ilişkin yeni fikirler verecektir.

KAYNAKÇA

- Özcan, M. (2018, Ocak 1). *Öznenin Ölümü: Post-Truth Çağında Güvenlik ve Türkiye*. insamer.com: https://insamer.com/rsm/icerik/dosya/dosya_1191.pdf adresinden alındı
- Doruk Şahin, Ö. (2018). Hakikat Ötesi (Post-truth) Dönemde Doğrulama Platformları: Teyit.org Örneği. *Dönüşen Dünyada İletişimin Rolü* (s. 151-162). Kıbrıs: Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi.
- eticsinediting. (2009, 05 1). *Ethics in photo editing*. eticsinediting: <https://ethicsinediting.wordpress.com/2009/04/01/photo-manipulation-through-history-a-timeline/#targetText=The%20history%20of%20doctoring%20photographs,Southern%20politician%20John%20Calhoun's%20body>. adresinden alındı

- Framer, L. (2017, Mart 18). *Photography in a Post-Truth World*. Life Framer: <https://www.life-framer.com/demetris-koilalous/> adresinden alındı
- Hurley, F. (2009, 11 19). *Episode after Battle of Zonnebeke 1918 Hurley*. wikimedia: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Episode_after_Battle_of_Zonnebeke_1918_Hurley.jpg#mediaviewer/File:Episode_after_Battle_of_Zonnebeke_1918_Hurley.jpg adresinden alındı
- Joyce, G. (2017, Mart 21). *Brexit Data: Post-Truth Politics and the EU Referendum*. brandwatch: <https://www.brandwatch.com/blog/react-brexit-post-truth/> adresinden alındı
- Kırklar, A. (2017). *Onur Ünlü: Bir Sürü Endişe*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Keyes, R. (2017). *Hakikat Sonrası Çağ: Günümüz Dünyasında Yalancılık ve Aldatma*. İzmir: Tudem Yayın Grubu.
- Kreitner, R. (2016, 11 4). *Post-Truth and Its Consequences: What a 25-Year-Old Essay Tells Us About the Current Moment*. The Nation: <https://www.thenation.com/article/post-truth-and-its-consequences-what-a-25-year-old-essay-tells-us-about-the-current-moment/> adresinden alındı
- Oxford Dictionaries. (2016). *Word of the Year 2016 is...* <https://languages.oup.com/word-of-the-year/word-of-the-year-2016> adresinden alındı
- Pinckers, M. (2018). *Margins of Excess*. Max Pinckers: <https://www.maxpinckers.be/projects/margins-of-excess/> adresinden alındı
- Ponsford, M. (2018, Mart 22). *In the post-truth era, photographers use lies to spread facts*. CNN Style: <https://edition.cnn.com/style/article/post-truth-photography/index.html> adresinden alındı
- Rose, J. (2017). Brexit, Trump, and Post-Truth Politics. *Public Integrity*, 555-558.
- Shovel, M. (2016, 12 03). *My cartoon - Truth vs Post-Truth*. twitter.com: <https://twitter.com/MartinShovel/status/804968341471457280> adresinden alındı
- White, A. (2018, Eylül 6). *A photographer's portrait of America in the post-truth era / Real lies*. Huckmag: <https://www.huckmag.com/art-and-culture/photography-2/max-pinckers-photography-post-truth-america/> adresinden alındı
- widewalls. (2017, Ocak 20). *What About Art in the Post-Truth Era?* . widewalls: <https://www.widewalls.ch/post-truth/> adresinden alındı
- Wikipedia. (2019, 10 2). *Herman Rosenblat*. Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Herman_Rosenblat adresinden alındı